

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

*Савченко Л. Л., к.п.н., доцент
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Грибінник Г.Ю., завідувач
Попова Л. О., вихователь-методист
Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №50
Харківської міської ради»*

Нова освітня політика України потребує осмислення та змістовного оновлення професійної діяльності дошкільного педагога, а соціальне замовлення на компетентну відповідальну особистість у вихованні дитини ставить високі вимоги до його професійних і особистісних рис. Вимоги до особистості вихователя ґрунтуються на засадах Конституції України, Конвенції про права дитини, Законів України «Про охорону дитинства», «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базового компонента дошкільної освіти та інших нормативних документів. У них наголошено, що педагогічним працівником має бути особа з високими моральними якостями, з відповідною педагогічною освітою, належним рівнем професійної підготовки, яка здійснюватиме педагогічну діяльність, забезпечуватиме результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої даватиме їй змогу виконувати професійні обов'язки у закладах дошкільної освіти. Дошкільний педагог зобов'язаний бути яскравою, неповторною особистістю, носієм загальнолюдських цінностей, глибоких і різноманітних знань, високої культури, прагнути до втілення в собі людського ідеалу [3, с.5].

Головною запорукою успішного виконання місії освіти, як наголошено у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, стає якість підготовки вчителя, його здібність до саморозвитку і самореалізації у професійній діяльності, продуктивної творчої діяльності в контексті надбань вітчизняної і світової культур. Професійна діяльність вихователя серед інших педагогічних професій посідає особливе місце й визначається не тільки обсягом освітніх завдань, які вирішуються, але й значущістю цього періоду для усього розвитку і становлення особистості дитини, її цінностей і світогляду.

Сьогодення породжує проблеми не тільки економічного і політичного характеру, але й соціального. Одне з них – питання виховання і навчання дітей в умовах сучасних змін. Зміст сучасної дошкільної освіти спрямований на збереження дитячої субкультури, зорієнтований на цінності та інтереси дитини, урахування її вікових можливостей. Головне завдання дошкільної освіти на сучасному рівні розвитку цивілізації полягає не в засвоєнні дитиною системи галузевих знань, а розкритті перед нею науки життя в доступній формі: формуванні практичних і життєво необхідних умінь, навичок орієнтуватися в нових умовах життя, знаходити своє місце серед інших, відчувати межу припустимої поведінки, ініціювати добродійність тощо. Відповідно, до вихователя дошкільного закладу ставляться високі вимоги – володіти фаховими знаннями, практичними вміннями і навичками; здійснювати власну професійну діяльність у відповідності до вимог сучасної дошкільної освіти, реалізуючи такі напрями: психологічний, педагогічний, організаційний, методичний, дидактичний, управління та контролю, підготовки і підвищення кваліфікації.

Науковці і практики мають спільну думку: сучасним дітям потрібні сучасні педагоги, педагоги-новатори, педагоги – фахівці своєї справи, здатні вносити у професійну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати

нововведення, винаходити щось корисне, нестандартне, генерувати нові ідеї, проєкти. Саме ці якості майбутнього фахівця повинні сформувати педагоги закладу вищої освіти, орієнтуючись на світові і вітчизняні здобутки у сфері дошкільної освіти, передовий педагогічний досвід тощо.

Заклади вищої освіти покликані сформувати педагогічну майстерність у майбутніх вихователів дошкільного закладу, яка сприятиме успішному розв'язанню різноманітних педагогічних завдань, високому рівню організації навчально-виховного процесу. Вважається, що вихователь – це двічі майстер, оскільки, по-перше, – це відмінний знавець психології особистості дошкільника і того, чого її слід навчити, а по-друге, – це людина, яка володіє способами виховання і навчання.

Чимало науковців приділяють увагу проблемі підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності, зокрема: Ш. Амонашвілі, В. Загвязинський, Л. Хоружа (орієнтація майбутніх учителів початкових класів на загальнолюдські і професійно-педагогічні ідеали); Н. Бружукова, А. Данилюк, В. Денисенко (процес безперервної самоосвіти і самовиховання майбутніх педагогів, О. Івлієва, Л. Коржова, С. Самсіков, В. Сирота та ін. (формування їхньої готовності до професійно-педагогічної діяльності в цілому та її окремих функцій), К. Авраменко, О. Байбакова, Т. Байбара, Н. Бібік, О. Біда, В. Бондар, М. Вашуленко, С. Гамідов, Н. Зубалій, В. Ковальов, С. Литвиненко, О. Мельник, В. Полонський, О. Савченко, Н. Тализіна, Г. Тарасенко, Л. Фалько, Л. Хомич, І. Шапошникова та ін. (теоретичній і методичній підготовці педагогів до навчання і виховання дошкільників і молодших школярів).

Проблема майстерності педагогів досліджувалася багатьма вченими: А. Макаренко, В. Сухомлинським, І. Зязюном, В. Кан-Каліком, Н. Кузьміною, А. Щербаковим, Ф. Гоноболіним, Ю. Кулюткіним, Г. Сухобською та багатьма іншими педагогами і психологами.

Неоднозначність природи педагогічної майстерності визначалася і психологами (М. Д'яченко, В. Моргун, О. Орлов).

Спираючись на наукову літературу, майстерність – це високопрофесійний рівень виконання діяльності, який передбачає наявність у виконавця значних професійних знань, добре сформованих навичок і вмінь та значного професійного досвіду. Майстерність не дана людям від природи, це зажиттєве утворення, становлення і розвиток якого відбувається в умовах постійної трудової діяльності людини. Психологічною основою для формування майстерності є наявність у людини стійкого інтересу до певного виду діяльності. Наявність майстерності характеризує людину як високого професіонала, здатного до швидкого і бездоганного виконання операцій, творчого, наполегливого і працьовитого індивіда [5, с.191].

Приходько Ю.О. та Юрченко В.І. виокремлюють педагогічну майстерність як комплекс властивостей особистості, який забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності. Вчені виокремили елементи педагогічної майстерності: гуманістична спрямованість (інтереси, цінності, ідеали); професійне знання (предмета, методики його викладання, педагогіки і психології); педагогічні здібності (комунікабельність, перцептивні здібності, динамізм, емоційна стійкість, оптимістичне прогнозування, креативність), педагогічна техніка (вміння керувати собою, вміння взаємодіяти) [4, с.128].

За даними А. Макаренка, оволодіння педагогічною майстерністю доступні кожному вчителю при цілеспрямованій роботі над собою. «Майстерність – це те, чого можна досягти, і як може бути відомий майстер-токарь, чудовий майстер-лікар, так і вчитель повинен і може бути відомим майстром... І кожен із молодих учителів неодмінно буде майстер, якщо він не кине нашу справу, як він оволодіє майстерністю, залежить від його власного тиску» [2].

Майстерність формується через практичний досвід. Але не кожен досвід стає джерелом професійної досконалості. Таким джерелом є лише праця, змістовна з точки зору сутності та технології діяльності. Педагогічна досконалість – це поєднання особистих і ділових якостей і професійної компетентності педагога.

Підвалиною педагогічної майстерності є професійна компетентність. Знання педагога звернені, з одного боку, до дисципліни, яку він викладає, а з другого – до вихованців, психологію яких вінмусить добре знати. Отже, зміст професійної компетентності – це знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології. Таким чином, майстерність визначається як оволодіння професійними знаннями і вміннями, які дозволяють фахівцю успішно вирішувати професійні задачі.

Ступінь сформованості різноманітних педагогічних знань і вмінь обумовлює загальний рівень педагогічної майстерності. Н. Кузьміна визначає п'ять рівнів. Найнижчим з них є репродуктивний рівень. Визначальною рисою педагога з таким рівнем є його вміння навчити інших тому і так, як вчили його самого. На адаптивному рівні педагог починає передавати свій досвід з деякими перетвореннями з метою зробити його більш доступним для вихованців. На локально-моделюючому і системно-моделюючому рівнях знання і досвід передаються педагогом в менш або більш широкій системі. На останньому, високому рівні, педагог спроможний моделювати і формувати не тільки систему знань, але і на основі цих системних знань керувати поведінкою вихованців, тобто вирішувати не тільки дидактичні, але і виховні завдання [6]. П'ятий рівень – вищий етап розвитку творчості в педагогічній діяльності. Л. Іванцова, порівнюючи особливості педагогічної діяльності педагогів – майстрів і педагогів – не майстрів, дійшла висновку, що до числа ознак педагогічної творчості слід віднести орієнтацію педагога в своїх життєвих і професійних цінностях на майбутнє. Наявністю творчих елементів у

роботі відзначаються справжні педагоги – майстри порівняно з викладачами середнього і низького рівнів діяльності.

Для педагога провідною є орієнтація на головну мету за гармонійної узгодженості всіх інших: гуманізації діяльності, гідного самоутвердження, доцільності засобів, врахування потреб вихованців. Лише за умови почуття відповідальності перед майбуттям, усвідомлення мети і великої любові до дітей починає формуватися професійна майстерність учителя. Другою умовою, підвалиною педагогічної майстерності є професійна компетентність. Третя умова формування педагогічної майстерності є здібності до педагогічної діяльності. Вони залежать від особливостей перебігу психічних процесів, що сприяють успішній педагогічній діяльності.

Шляхи формування педагогічної майстерності: самовиховання загальної та педагогічної культури (потреба, самопізнання, планування, реалізація, контроль, корекція); засвоєння професійних знань, умінь, навичок; громадянська активність; педагогічна практика, досвід; вивчення передового педагогічного досвіду.

Із метою оволодіння педагогічною майстерністю необхідно: безпосередньо займатися практичною діяльністю, набувати професійного досвіду; аналізувати власну методику навчання і виховання, намагаючись відшукати шляхи її вдосконалення; використовувати досвід інших педагогів; вивчати методику колег, допомагаючи втілювати різноманітні методи і форми освітньої діяльності; займатися самоосвітою, постійно працювати над самовдосконаленням [3, с. 30-31].

Таким чином, досвід показує, що професіоналізм людини в будь-якій сфері діяльності багато в чому залежить від рівня сформованості її майстерності. Формування педагогічної майстерності неможливо без постійної уваги і врахування психології педагогічної діяльності, особистості самого педагога, тому що особистість педагога – це головний

фактор у вихованні дітей, а педагогічна майстерність – це синтез особистих якостей педагога, відносно яких його знання, вміння, здібності і навички виступають інструментом професійної діяльності.

Отже, на підставі аналізу опрацьованої літератури можна зробити висновки, що педагогічна майстерність – досить складне, багаторівневе, системне утворення інтегративного характеру, це професійне вміння оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності, спрямувати їх на всебічний розвиток та удосконалення особистості, що забезпечує високу організацію педагогічного процесу. Вона характеризується високим рівнем розвитку спеціальних узагальнених вмінь, і, звичайно, суть його – в особистості вчителя, його позиції, здатності керувати діяльністю на високому рівні. Велике значення у цьому контексті має володіння педагогом педагогічною технікою.

Література

1. Зварич І.Г. Передавати майстерність іншим. Рідна шк. 1992. №2. С. 76-80.
2. Макаренко А.С. Педагогічна поема. Київ: Радянська школа, 1977.
3. Основи педагогічної майстерності (для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта) : навч.-метод. посібник / упоряд. Наталія Мачинська, Анна Федорович, Наталія Яремчук. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 286 с.
4. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. Київ: Каравела, 2012. 328 с.
5. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. Київ: «Академвидав», 2006. 424 с. (Енциклопедія ерудита)
6. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения. Москва: Высшая школа, 1989. 167 с.